

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

12 грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Управління розвитком регіону з використанням механізмів
державно-приватного партнерства»

виконав здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Дем'янов Олександр Вікторович

Керівник кваліфікаційної роботи

Олександр ДОРОФЄЄВ

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	9
1.1. Сутнісна характеристика взаємодії держави, суспільства та бізнес-структур	9
1.2. Основні моделі взаємодії держави та бізнесу	16
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	26
2.1. Стан відносин в системі взаємодії органів державної влади та бізнесу	26
2.2. Проблеми функціонування механізму взаємодії влади і бізнес-сектору на регіональному рівні	32
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	42
3.1. Використання управлінського потенціалу бізнес-сектору при прийнятті бюджетних рішень на рівні регіону	42
3.2. Інструменти державно-приватного партнерства в забезпеченні розвитку регіону	48
Висновки до розділу 3	54
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. В останні роки державно-приватне партнерство в Україні набуло важливості, оскільки інвестиційна привабливість, розвиток національної, регіональної та місцевої інфраструктури, розширення та надання якісних послуг громадянам є беззаперечними суспільними пріоритетами. Нині стає все більш очевидним, що забезпечення високого та стабільного розвитку країни в цілому та окремих органів місцевого самоврядування зокрема неможливе без ефективного партнерства органів державної влади та місцевого самоврядування з бізнес-структурами.

Державно-приватне партнерство є потужним і перспективним інструментом економічного та соціального розвитку на регіональному та місцевому рівнях, засобом залучення приватного фінансування для соціально значущих проектів. За такої співпраці держави та суб'єктів господарювання досягаються кращі техніко-економічні показники та результати господарювання, ефективніше використовуються державні кошти та комунальне майно.

Державно-приватне партнерство придатне для розвитку та забезпечення повноцінного функціонування об'єктів соціального значення, функціонування яких потребує значних фінансових ресурсів. Такими об'єктами є інженерні мережі, автомобільні дороги, аеропорти, навчальні заклади, установи охорони здоров'я, туристичні об'єкти тощо. Таким чином, державно-приватне партнерство може стати важливим кроком до вирішення соціально-економічних проблем, важливих для всього суспільства. У світі є багато успішних прикладів, коли проекти державно-приватного партнерства сприяли швидкому економічному розвитку регіонів. Водночас в Україні реалізація проектів державно-приватного партнерства залишається малопоширеним явищем, хоча існує об'єктивна потреба в якісних структурних змінах.

Дослідження взаємовпливу та взаємодії держави та бізнесу в умовах сучасних тенденцій функціонування економіки знайшло відображення в

наукових працях А. Бержаніра, В. Варнавського, П. Друкера, З. Варналії, А. Гальчинського, М. Гончаренка, А. Дегтяря, Р. Кантільон, А. Керролл, Ф. Котлера, А. Музиченка, О. Труши, Ю. Ульяновченка, М. Фрідмана, Р. Хейвуда, М. Чумаченка, А. Чухни, Т. Шеллінга, Й. Шумпетера та багато інших науковців. Водночас необхідно систематизувати та узагальнити наукові засади взаємодії органів державної влади та бізнесу, які стануть теоретичною основою для формування ефективних механізмів державного регулювання розвитку співробітництва держави та представників бізнес-середовища.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавського державного аграрного університету за темою «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 0117U003104, 2017-2026 рр.).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження сутнісних характеристик розвитку регіонів з використанням механізмів державно-приватного партнерства та визначення шляхів підвищення ефективності управління таким розвитком.

Відповідно до мети в роботі поставлено такі завдання:

- розглянути наукові основи становлення державно-приватного партнерства;
- дослідити особливості реалізації механізму взаємодії держави та бізнесу на регіональному рівні;
- представити напрямки вдосконалення механізму взаємодії органів державної влади та бізнесу на регіональному рівні.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає процес управління розвитком регіону з використанням механізмів державно-приватного партнерства.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних проблем, що виникають в процесі управління розвитком регіону з використанням механізмів державно-

приватного партнерства.

Методи дослідження. Методичну основу роботи склав широкий арсенал сучасних методів наукових досліджень, серед яких: метод узагальнення, логічний, діалектичний, комплексного і системного підходів – для вдосконалення обґрунтування наукових засад взаємодії органів державної влади та бізнесу на рівні регіону; економіко-статистичного аналізу – для визначення стану розвитку бізнес-сектора регіонів України; методи аналізу та синтезу, спостереження і порівняння – для аналізу відносин в системі взаємодії влади та бізнесу та характеристики організаційно-правового забезпечення реалізації механізму державно-приватного партнерства; методи індукції та дедукції, комплексного підходу, програмно-цільовий, формалізації, абстрагування – для обґрунтування напрямків удосконалення механізму взаємодії держави та бізнесу на рівні регіону.

Інформаційна база. Інформаційною базою слугували літературні джерела, довідково-нормативні матеріали та теоретичні напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених з питань державно-приватного партнерства, інформація з мережі Internet та особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Окремі положення і висновки кваліфікаційної роботи мають наукову і практичну цінність. До елементів наукової новизни можна віднести:

набуло подальшого розвитку:

окреслення можливостей використання управлінського потенціалу бізнес-сектору при прийнятті бюджетних рішень на рівні регіону;

узагальнення використання інструментів державно-приватного партнерства в забезпеченні розвитку регіону.

Практичне значення одержаних результатів. Найважливіші теоретичні положення, пропозиції, узагальнення й висновки дослідження розширюють межі наукового аналізу з представленої теми, визначають напрями використанням механізмів державно-приватного партнерства на регіональному рівні й можуть бути використані органами державного

управління та менеджментом комерційних компаній для підвищення обґрунтованості вибору стратегій, формулювання цілей міжсекторної співпраці та методів їх досягнення на регіональному рівні.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи оприлюднені у формі доповідей.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези:

– «Застосування концепції Smart City в управлінні інфраструктурою українських міст», яку включено до матеріалів щорічної студентської наукової конференції Полтавського державного аграрного університету, 10 листопада 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2022.

– «Smart City як система гнучкого управління життям міста», яку включено до збірника матеріалів наукових досліджень молодих учених кафедри публічного управління та адміністрування «ТЕРИТОРІЯ НАУКИ». Випуск 2. Грудень 2022 р. Полтава : ПДАУ, 2022.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 67 сторінках друкованого тексту, робота містить 7 додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

1.1. Сутнісна характеристика взаємодії держави, суспільства та бізнес-структур

Сучасні тенденції розвитку прогресуючої глобалізації економіки, включаючи все тіснішу інтеграцію ринків, посилення ефекту масштабу, збільшення можливостей прибуткової діяльності корпоративних структур, загострення проблем міжнародного тероризму та збільшення рухливості кордонів між приватним і державним секторами, що спостерігається в 1990-х роках, ставить нові вимоги до розробки системи управління взаємодією між державою та бізнесом.

Ефективне керування процесом збалансування інтересів та координації зусиль держави та бізнесу, як основних інститутів ринкової економіки, є одним із домінуючих напрямів, що потребує адекватного врахування нових тенденцій економічного розвитку та успішного руху відповідно до цільові вектори, задані системою управління та виконання стратегічних і тактичних завдань різних ієрархічних рівнів економічної системи.

Водночас потрібне більш ґрунтовне дослідження для виявлення суперечностей взаємодії держави, суспільства та бізнес-середовища, вивчення яких стане основою для розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності проєктів їх спільної діяльності [33, с. 461].

Сутність державних і приватних структур зумовлює наявність значної кількості теоретичних передумов для ефективного управління процесом їх взаємодії, а умови сучасних економічних реалій та світовий досвід розвитку співпраці між державними та бізнес-інституціями свідчать про можливість їхньої взаємодії й практичної реалізації та поступового вирівнювання ролей

державних та економічних інститутів у рамках механізму саморегуляції системного контролю публічно-приватних відносин. Водночас розмаїття видів взаємодії, наявність суперечливих економічних інтересів потенційних суб'єктів господарювання та недостатньо розвинутий інституційний простір ринкової економіки в Україні вимагають розробки комплексного механізму управління державно-господарською взаємодією, у тому числі методів прийняття відповідних управлінських рішень як на державному, так і на регіональному рівнях. У розвинутому громадянському суспільстві для його стабільної та динамічної діяльності має існувати певна єдність і взаємодія між основними елементами не лише в короткостроковій перспективі, а й протягом тривалих історичних періодів. В Україні процес становлення громадянського суспільства ще триває, звідси й наявність протиріч як між різними його сегментами, так і всередині них [46, с. 136].

Під компанією розуміється сукупність підприємницьких структур (від індивідуальних підприємців до загальнодержавних інтегрованих груп компаній), які здійснюють господарську діяльність на ринку з метою отримання приватних комерційних переваг.

Дії та короткострокові інтереси бізнесу та населення різні. Економіка природно прагне до концентрації благ на найбільш успішних економічних і політичних суб'єктах, тоді як населення прагне справедливості, тобто більш рівномірного розподілу благ. За цих умов держава повинна забезпечити баланс своїх поточних інтересів в інтересах довгострокового успіху суспільства в цілому.

Ключем до проблеми у взаємодії основних елементів життя є узгодження інтересів держави, бізнесу та населення. І ця гармонізація постійно балансує між ефективністю та справедливістю [4, с. 45].

Цю тріаду, складну структуру їх взаємовідносин має сенс виділити як особливу галузь наукових досліджень. Сучасний період ставить важливу проблему для майбутнього країни: пошук гармонійного поєднання інтересів бізнесу, громадянського суспільства, що формується, і влади. Крім того, ні

влада, ні економіка, як найсильніші складові тріади, не зможуть трансформуватися в інтересах створення цивілізованого ринку та демократичної системи в країні без участі в цьому процесі слабого громадянського суспільства.

Держава, як головний орган інституту суспільства, покликана за допомогою правових норм спрямовувати і організовувати спільну діяльність людей і соціальних груп, захищати права та інтереси громадян і орієнтуватися насамперед на громадські задоволення, а не індивідуальних чи групових інтересів, які існують у суспільстві [60, с. 141].

Найбільш активна роль держави, функція якої носить компенсаційний характер: держава бере на себе всі завдання суспільства, які вона не може виконати самостійно (наприклад, узгодження інтересів населення та економіки). Невід'ємними функціями держави є: встановлення норм і правил, забезпечення їх дотримання, забезпечення безпеки суспільства (зокрема обороноздатності, збереження стабільності природного та техногенного середовища), стратегічне планування та організація соціальної допомоги. Крім того, залежно від рівня розвитку суспільства держава надає їм послуги, які в майбутньому будуть передані населенню. Основна з них – реалізація непривабливих для бізнесу довгострокових і капіталомістких проєктів, насамперед у сфері інфраструктури та створення нових технологій.

Стосовно формування єдиних інтересів суспільства, держави та бізнесу цікавим є досвід США, де система національних інтересів вперше почала формуватися як єдність, що об'єднує бізнес і державу. В Україні системи корпоративних і державних цілей спочатку розроблялися окремо, а вже потім почали працювати над їх зв'язком і координацією через складний і неефективний державний апарат. Звичайно, за таких умов зберігаються протиріччя та напруга, і виробити єдину ідеологію розвитку надзвичайно складно [6].

Реальна ситуація в Україні характеризується такими типово нецивілізованими явищами, як девальвація ролі права, бездіяльність загальних

правових принципів і норм, конкуренція правових джерел, протиріччя між різними нормативними актами, фрагментарність, мозаїчність і хаотичність правового регулювання, розрізненість законодавчого законодавства, розрізненість законодавчих актів. корпоративний характер різних повноважень і юрисдикції. Замість задекларованих у Конституції загальних прав людини і громадянина, всупереч принципу загальної юридичної рівності, у реальному житті панує дух корпоративізму, існує багато нормативно закріплених спеціальних прав і привілеїв, особливих правових систем, різноманітних видів. правових винятків і пільг – на користь окремих осіб, груп, професій, соціальних класів, територій тощо.

Сучасна конфігурація взаємодії основних сфер тріади держава-суспільство-бізнес характеризується тим, що зазвичай говорять про роль держави та називають взаємодію держави та ринку як двох способів координації відносин. між економічними суб'єктами та їхніми соціальними групами. При цьому «провал ринку» можна компенсувати «успіхами уряду» і, навпаки, «неефективність уряду» можна подолати за допомогою «ефективних ринкових механізмів» [7, с. 43].

У країні діють дві основні сили регулювання: держава і ринок. Проте, на нашу думку, така картина ситуації є неповною, оскільки не враховує вплив ще однієї дуже важливої суспільної сили на сучасному етапі розвитку країни. Результати розвитку інституціональної економічної теорії, еволюційної економіки, дослідження ролі сучасних факторів виробництва показують, що суспільство (на мікрмасштабі – колектив, соціальна група, на макромасштабі – населення країни) має пряму (тобто поза ринковими або державними каналами) і дуже значний вплив на економіку [54, с. 17].

Основна складність полягає в неможливості локалізувати сектори: держава, економіка, суспільство, які в кінцевому підсумку проявляються через діяльність одних і тих же суб'єктів (агентів), індивідів, об'єднаних у різні соціальні групи (інтеграція, асоціації тощо). В окремих випадках, однак, дії особи зазвичай можна приписати та віднести до характеристик однієї чи

кількох згаданих структур (суспільство, держава, економіка), у межах яких, зокрема:

- держава реалізує свої цілі та можливості через державні, регіональні та місцеві органи влади, діяльність відповідних установ і посадових осіб, представників законодавчої, виконавчої та судової влади;

- економіка реалізується в діяльності підприємств у розвитку та взаємодії комплексів, галузей, регіонів, у процесах динаміки обсягів виробництва та споживання, рівня цін, зайнятості, інвестицій тощо;

- життя суспільства виявляється у створенні та діяльності громадських організацій – партій, об'єднань, профспілок, а також засобів масової інформації [9, с. 40].

Необхідно враховувати, що форми реалізації держави, економіки та суспільства не лише характеризуються власними особливостями, а й «накладаються», але водночас виявляють певну збалансованість. У країні повинні бути збережені: держава, суспільство, економіка, соціальні та організаційні інститути.

Спільні та збігаються сектори економіки включають, по-перше, комерційні структури, що належать громадським організаціям; по-друге, фондовий ринок; по-третє, акціонерні товариства, що належать працівникам.

Межі сфер, які є одними з центральних елементів конфігурації «держава – суспільство – економіка», є рухливими, і їх зв'язок коротко можна описати так:

1. Держава – регулює і стимулює економіку, сприяє організації суспільства.

2. Економіка – формує можливості і визначає могутність держави, формує економічні інтереси суспільства.

3. Суспільство – вдосконалює та «виховує» державу, визначає цілі та межі для бізнесу [42, с. 69].

Організаційна, соціальна та економічна інтеграція та формування груп людей діють на стику цих компонентів, тобто виникає складна схема

взаємовпливу з високим ступенем невизначеності та різними формами взаємодії та каналами взаємопроникнення, які можна віднести; пряма, дифузна, опосередкована та непряма форми. Принципи взаємодії елементів цієї тріади досить загальні (і загальновідомі), але з огляду на конкретне завдання видається доцільним структурувати їх таким чином, щоб вони були орієнтовані на більш органічне поєднання важливих інституційних структур (суспільство, держава, корпорації) (додаток А).

Корпоративна політика держави може бути ефективною лише тоді, коли вона узгоджується з ідеологією та мотивами самих суб'єктів. Головною функцією ідеології є формування відповідних систем цінностей, які поділяють суспільство. Мотивація є одним із основних завдань органів державної влади, спрямованих на підтримку макроекономічної стабільності, сприятливого зовнішнього середовища для функціонування та стабільності нормативно-правової бази. Держава вживає заходів для стимулювання ініціативи інститутів (пільгове оподаткування, інвестиційні кредити тощо), захищає права власності та свободу економічної діяльності, вживає адміністративних заходів за порушення формальних правил ведення бізнесу (штрафи, судові позови) [34, с. 133].

Аналіз сучасної корпоративної сфери показує, що інституційне середовище її розвитку суттєво сформоване. Розвивається тенденція до створення саморегульованих організацій і надання їм окремих функцій з регулювання діяльності ринку. Можна відмітити, що розвиток відбувається у напрямку якісної трансформації інституційної системи забезпечення розвитку бізнесу відповідно до потреб ринку, враховуючи питання «дебюрократизації» взаємодії корпоративного бізнесу з органами влади, зокрема, погано відпрацьована охорона власності [12, с. 14].

Держава має стати партнером як інституційних незалежних організацій, так і самих компаній. Водночас, створюючи інституційне бізнес-середовище, воно має зосереджуватися на формуванні таких основних цінностей, як етика ведення ринкової діяльності, забезпечення виробництва якісної продукції,

контроль за дотриманням суспільно значущих принципів та створення умов для реалізації моральних засад підприємницької діяльності. Це реалізується через комунікативну систему горизонтальних і вертикальних зв'язків інститутів влади, політики, економіки та бізнес-підприємств. У додатку Б представлено систему принципів, що лежать в основі цієї взаємодії.

Цей підхід орієнтований на створення конструктивної основи для врахування специфіки розвитку інституційного середовища, в якому функціонують вітчизняні суб'єкти [13].

Взаємодію держави та бізнесу та зміну підходів до організації цього процесу можна структурувати у три основні, взаємозалежні рівні: політичний, соціальний та економічний. У першому випадку предметом дослідження є взаємовідносини економічних і політичних еліт на національному та регіональному рівнях на різних етапах трансформації вітчизняної економіки, у другому – корпоративна соціальна відповідальність та зміна парадигми відносин ділового світу з найважливішими цільовими групами – інтеграційні комерційні структури в соціальній сфері на основі створення української моделі соціального партнерства з урахуванням наявного світового досвіду.

Протягом останнього століття відносини між державою та бізнесом стали предметом дослідження більшості економічних шкіл, зокрема кейнсіанства, лібералізму, монетаризму, неоінституціоналізму, марксизму і, хоча їхні прихильники часто формулювали суперечливі практичні висновки та рекомендації, об'єктивні закономірності розвитку ринкової економіки, перетин інтересів держави і бізнесу, їх роль і функціональні характеристики зумовили необхідність пошуку балансу інтересів і відмови від радикальних позицій [11, с. 94].

Аналіз теоретичних концепцій і практичного досвіду дозволяє стверджувати про наявність прямої функціональної залежності між ступенем розвитку та поширення форм і технологій взаємодії держави та економіки та ступенем державного втручання в економічні процеси.

Можна виділити дві ключові складові, одна з яких є теоретико-

методологічною основою управління взаємодією суб'єктів господарювання в ринкових умовах і закладена теоретичними концепціями та прикладними механізмами. До них належать теорія скоординованої економіки, корпоративізму, трипартизму і, відповідно, державно-приватного та соціального партнерства, різноманітні концепції та моделі взаємодії держави та економіки. Друга складова, не менш важлива в конкретно-історичних і просторово локалізованих умовах, власне і визначає інституційний ландшафт, на тлі якого відбувається практична реалізація згаданих механізмів. Його національні, регіональні, галузеві та інші параметри визначаються ступенем і змістом державного втручання в економічні процеси, а також роллю бізнесу у вирішенні проблем, що виходять за межі безпосередніх фінансових інтересів компаній або відповідають їм у середовищі та довгостроковий (тобто це фактично корпоративна відповідальність компанії).

1.2. Основні моделі взаємодії держави та бізнесу

Процес управління взаємодією держави і бізнесу в сучасних умовах полягає у створенні сприятливих інституційних умов для державно-приватного співробітництва з урахуванням їх високої диференціації в різних соціально-економічних системах; відбір, оцінка, організація впровадження та розробка найбільш ефективних форм і технологій взаємодії суб'єктів державної та комерційної сфери; стимулювання та регулювання розвитку суб'єктів взаємодії у напрямі гармонізації їх економічних інтересів та посилення організаційного, фінансового, інформаційного та кадрового потенціалу для зміни якісних та кількісних характеристик і результатів взаємодії [15, с. 49].

Застосування запропонованого підходу, який включає ієрархічний (основний блок плюс інституційний ландшафт) та горизонтально-дисциплінарний (за сферами, рівнями виникнення взаємозв'язків) ракурси

дослідження, дозволяє не лише всебічний огляд та систематизацію різноманітних теоретичних аспектів, та передумов для розвитку окремих напрямків і технологій взаємодії держави та бізнесу в сучасній економіці, але продовжить визначення найперспективніших форм і схем співробітництва, а також управлінських заходів, необхідних для їх впровадження поєднання регулювання і саморегулювання.

Виходячи з вищесказаного, необхідно уточнити цілі взаємодії держави та бізнесу на різних рівнях економіки, що дозволить здійснити послідовний перехід від цілей до засобів їх досягнення при переході від глобального рівня до рівня господарські одиниці (додаток В). Інакше кажучи, встановлення цільових показників взаємодії держави та бізнесу на різних ієрархічних рівнях економічної системи є основою для розробки відповідної системи управління, завданням якої є забезпечення досягнення поставлених цілей [10, с. 189].

Запропоноване дерево цілей є обґрунтованим з точки зору можливості інтеграції теоретичних і прикладних аспектів управління взаємодією суб'єктів господарювання на ринковому рівні та має достатньо ґрунтовні передумови для його реалізації, показниками яких є специфіка економічних відносин і посилення взаємного перетину соціальних, економічних і політичних явищ останніх років.

По-перше, за даними низки досліджень, проведених останніми роками, роль бізнесу в досягненні глобальних цілей, сформульованих державами-членами ООН у результаті узагальнення домовленостей, досягнутих на міжнародних конференціях 90-х років минулого століття, були взяті національним і міжнародним систем управління зростає завдяки широкій підтримці найрізноманітніших соціальних груп. Проте для системного вирішення існуючих глобальних проблем необхідна побудова ефективного механізму взаємодії держави та бізнесу на національному рівні, що передбачає розробку та інституціоналізацію умов для його практичної реалізації в повному обсязі.

По-друге, найбільш складне втілення партнерства приватних і

державних структур, що характеризується складністю форм і технологій їх реалізації, лежить на рівні економічної системи регіону та його муніципальних утворень.

По-третє, саме на рівні окремих господарюючих суб'єктів проявляється сильна диференціація інтересів економіки в розукрупненні за сферами і масштабами господарської діяльності, що вимагає пошуку і коригування конкретних форм співпраці в різних обставинах, що впливають на доцільність застосування багаторівневого підходу до розвитку державного співробітництва та підприємницької діяльності [3, с. 54].

Тому при формуванні системи управління взаємодією держави та бізнесу в економіці країни слід враховувати:

- глобальні процеси, наслідком яких є зростання ролі компаній у розвитку суспільства;

- регіональна детермінованість реалізації конкретних форм і технологій взаємодії державних і комерційних організацій, зумовлена специфікою мезоекономічного інституційного середовища (в якому спостерігається різка диференціація рівня соціально-економічного розвитку регіонів, ставлення регіональних політичних еліт до підприємства та стан ринкового середовища в регіоні);

- предметна дезагрегація сектору економіки, що визначає різноманітність комбінацій технологій кооперації, що вписуються в складну ієрархічну структуру взаємодії держави та економіки [8, с. 41].

Збіг чи конфлікт інтересів суб'єктів господарювання суттєво впливає на співвідношення ролевих функцій сторін взаємодії, кожна з яких може виступати ініціатором співпраці та відігравати проактивну роль у її активізації, посилювати позитивну злагожденість чи нейтралізувати негативні ефекти, що виникають внаслідок диференціації цільових установок або реагування на застарілі ініціатором породжені мотиваційні мотиви при виборі адаптивної стратегії управління.

Ролеві функції суб'єктів взаємодії та цілі співпраці трансформуються

відповідно до ієрархічного рівня, що розглядається. Таким чином, на рівні глобальних систем можна стверджувати, що лише уряди мають достатню легітимність для вибору пріоритетів, що не виключає вирішальної ролі фірм і ринків у швидкому розширенні масштабу прийняття рішень. У вирішенні проблем більш локального характеру, але також ініціюючи застосування нових підходів до вирішення глобальних проблем, підприємства та їх асоціації комерційного та некомерційного характеру можуть займати ключові позиції на основі бізнес-інтересів [26, с. 219].

Визначення засад та побудова прикладних механізмів саморегулювання державно-корпоративних взаємодій у процесі управління публічно-приватними відносинами партнерського типу має базуватися на розумінні того, що вони залежно від свого місця та ролі в суспільному житті є соціально-нормативні інститути з внутрішньою регламентацією діяльності, системами норм і правил поведінки, специфічними соціальними зв'язками і відносинами для виконання своїх завдань.

Основні принципи взаємодії держави та економіки можна умовно поділити на три взаємопов'язані групи:

- організаційно-інституційні принципи, безпосередньо пов'язані з характером процесу взаємодії;
- методичні та методологічні засади управління взаємодією держави та економіки;
- принципи інформаційного забезпечення співпраці між сторонами.

Щоб коротко прокоментувати набір представлених принципів, важливо зазначити наступне. Сутність процесу взаємодії держави та бізнесу розкривається, насамперед, у принципі поєднання системності та індивідуальності, коли при формуванні ефективної системи взаємодії необхідно враховувати необхідність пошуку найбільш раціональні форми взаємодії в кожному конкретному випадку (що вимагає індивідуального підходу), але інтегровані в загальну систему управління соціально-економічними процесами на різних рівнях економічної ієрархії. Специфіка

ринкових відносин, складність і динамічність ринкового середовища зумовлюють необхідність застосування принципу гнучкості та адаптивності механізму взаємодії. Крім того, система представництва інтересів апріорі має бути гнучкою та здатною виражати не лише сукупні, а й індивідуалізовані інтереси сторін.

Взаємодія буде ефективною лише за умови застосування комплексного підходу до її реалізації та інтеграції технологій співпраці в процес прийняття рішень на різних рівнях і в різних сферах діяльності. Проте доцільно обирати найпростіші форми з точки зору реалізації та розподілу ресурсів існуючих функцій у існуючих організаційних структурах і технологіях партнерства. Можливість такого вибору пропонують багатоваріантні схеми взаємодії між приватними та державними установами [42, с. 69-70].

Універсальні принципи взаємодії держави та економіки залишаються незмінними на різних рівнях взаємодії, тоді як конкретні механізми взаємодії значною мірою трансформуються під впливом регіональних детермінант, що зумовлює необхідність враховувати труднощі, пов'язані з різною швидкістю та різноспрямованістю розвитку векторів, а також високий ступінь диференціації регіонів, що розвиваються

Зміна економічних концепцій взаємодії держави та бізнесу в українській економіці відбувалася здебільшого в тому ж напрямку, що й вектор подібних трансформацій у розвинутих країнах з ринковою економікою, водночас із поступовим відходом від протилежних інтерпретаційних позицій домінуючої ролі стан або роль ринкового механізму в управлінні економічним розвитком у об'єднану концепцію визнання важливості їх взаємної присутності для збалансованого зростання економіки [56, с. 132].

Аналіз теоретичних концепцій та емпіричного досвіду свідчить про пряму функціональну залежність між ступенем розвитку та поширення форм і технологій взаємодії держави та економіки та ступенем державного втручання в економічні процеси. Сформована ситуація реалізує виявлення потенційного резерву різних інституційних суб'єктів з метою побудови

механізму управління взаємодією державних і приватних структур. Світовий досвід включення подібних структур у процес взаємодії влади та бізнесу можна розглянути в рамках найбільш поширених концептуальних моделей співпраці (Додаток Г).

Протягом тривалого періоду часу двухсекторна система зв'язків з державою вважалася національно-специфічним атрибутом «американської моделі», а загальним правилом визнавалося домінування асоціацій у взаємовідносинах держави і бізнесу, характерне для західноєвропейських країн та Японії. Поєднання внутрішніх зрушень з глобалізацією світової економіки змінило картину, та інституційна гнучкість стала перетворюватися в найважливіший стратегічний ресурс у всіх сферах, включаючи системи представництва інтересів. Наприкінці 70-х – початку 80-х рр. почався поворот систем представництва інтересів у напрямку зближення з американською моделлю [65, с. 24].

Фактично поширення двухсекторної системи зв'язків було здійснено транснаціональними корпораціями, для яких ні національні, ні міжнародні союзи підприємців не могли створити оптимальні форми зв'язків з державою і суспільством в країнах «прийому». Приклади конкретних об'єднань бізнесу, що істотно впливають на управлінський процес на макро- і мезорівнях в різних країнах світу, представлені в Додаток Д.

В науковій літературі існують також інші класифікації моделей взаємодії держави та бізнесу. Наприклад, А. Дегтяр та С. Нарожний на основі аналізу досвіду окремих країн виділяють дві принципово відмінні за роллю держави у цій взаємодії моделі взаємодії держави та бізнесу: плюралістичну і неокорпоративістську [40, с. 237].

Форми реалізації держави, економіки та суспільства характеризуються не тільки власними особливостями, а й «накладаються» один на одного, проте при цьому має зберігатися певний баланс взаємодії ключових інститутів країни: держави, суспільства, економіки, соціально-організаційних інститутів.

У стратегічному плані стоїть завдання створення цивілізованої системи

взаємодії влади і бізнесу, з взаємною підтримкою, високим рівнем довіри і збігом стратегічних інтересів у вирішенні найважливішої історичної проблеми – становлення України як цивілізованої, сучасної, ефективної, культурної та високорозвиненої країни.

Зарубіжний досвід державно-приватного партнерства (далі – ДПП) як одного з механізмів взаємодії держави та бізнесу утворюється досить широким колом проектів, форми реалізації яких характеризуються високою різноманітністю, але об'єднуються загальною концепцією про те, що досягнення більш сприятливого співвідношення ціни і якості в наданні послуг, які традиційно надавалися державним сектором, можливо завдяки залученню управлінського потенціалу приватного сектора, включаючи кваліфікацію, менеджмент і фінанси, а також за рахунок грамотного розподілу між учасниками проектних ризиків. Подібні проекти отримали розвиток у світі, особливо в Західній Європі і Великобританії, з початку 90-х років минулого сторіччя, довівши свою життєздатність не тільки на розвинених ринках, але в різних соціально-економічних умовах, у тому числі при високих обмеженнях фінансування соціальної сфери [14, с. 49].

На сьогоднішній день у світі існує дві основні моделі ДПП – «англосаксонська», яка приводить в остаточному підсумку до приватизації підприємств і зміни форми власності, і «латинська», згідно з якою держава, делегуючи повноваження, не передає комерційному підприємству всіх виключних прав (Додаток Е).

Аналіз моделей показує, що оскільки державно-приватне партнерство розглядається як деяка альтернатива приватизації, що забезпечує ефективне управління активами в поєднанні з дотриманням інтересів всіх зацікавлених сторін (включаючи споживачів суспільних благ), для вітчизняних умов більшою мірою підходить латинська модель.

Загалом можна констатувати, що сучасні ДПП-контракти не є готовими типовими правовими формами, а відрізняються залежно від галузевих чи регіональних особливостей. Оренда, довірче управління, лізинг, спільні

підприємства, концесії – це лише деякі специфічні форми процесу проникнення і взаємозбагачення державної та приватної власності та заснованих на ній господарських форм, що набирає обертів у всьому світі.

Враховуючи специфіку реальності та особливості політичної та бізнесової еліти, можна стверджувати, що дієвим інструментом нівеляції егоїстичних інтересів є створення дієвої системи прямих і зворотних зв'язків між державою та цими організаціями та групами, які разом сукупно представляють компанію. Тобто залучення до постійної взаємодії з державою груп інтересів ширшого спектру не тільки обмежує вплив на неї потужних економічних структур, а й створює принципово інші, єдині правила гри для всіх відносин з державою, спеціалізацію, професіоналізація та децентралізація, зменшення лобістських ефектів шляхом посилення ролі інституційних суб'єктів [44, с. 144].

Однак регіональна специфіка проявляється в різних сферах діяльності, якщо врахувати, що ДПП найбільше поширене в так званих інфраструктурних сферах і кількість проєктів у всьому світі від будівництва автомагістралей (до 80% проєктів – це партнерства в транспортній сфері, найбільша частка припадає серед інших на проєкти у сфері житлово-комунального господарства), на заході слід додати концесійні договори у сфері дорожнього будівництва, які передбачають певні державні гарантії щодо завантаження майбутньої дороги, яка за вітчизняних умов може бути надана лише за наявності стратегії економічного розвитку відповідного регіону [5, с. 23].

Низка тенденцій нині свідчить про більшу готовність вітчизняної економіки та державних інституцій переходити на саморегульовані партнерські відносини. Серед них найбільш позитивними в контексті створення передумов для підвищення ефективності досліджуваного процесу управління є [57]:

– розширення кругозору ділових інтересів торгових компаній, прагнення до диверсифікації інвестицій, готовність дотримуватися правил, орієнтація на здобуття високої ділової репутації;

- підвищення прозорості діяльності компаній, легітимізація власності, зменшення обмежень на отримання інформації від державних службовців;
- консолідація влади, пошук нових цінностей і варіантів суспільного договору;
- зміна, формалізація відносин між державою та регіонами, що є важливим з точки зору створення загального інституційного та єдиного інформаційного середовища управління взаємодією;
- зміни у складі бізнес-владної еліти (зокрема, призначення другого рівня більш професійних чиновників, активізація регіональних еліт, формування бізнес-спільноти, що включає поділ класу власників і менеджерів);
- поступове накопичення позитивного досвіду спільної реалізації державними та комерційними структурами проєктів, необхідного для накопичення критичної маси та формування ефективного механізму співпраці.

Висновки до розділу 1

Встановлено, що взаємодія держави та економіки в системі ринкової економіки – це процес спільної діяльності державних і приватних інститутів, спрямований на розробку, прийняття та реалізацію ефективних рішень щодо розвитку соціально-економічної системи в цілому. та досягнення цілей окремих економічних підсистем, що ґрунтується на узгодженні економічних інтересів сторін та раціональному використанні ресурсів суспільства.

Взаємодію держави та економіки, а також зміну підходів до організації цього процесу поділяють на три основні, взаємозалежні рівні: політичний (взаємодія політичних бізнес-еліт на державному та регіональному рівнях, яка йде від задоволення власні інтереси до побудови інституційного середовища для ефективних контактів та економічного розвитку), соціальні (корпоративна соціальна відповідальність, соціальне партнерство у сфері від дотримання

законів до добровільного розвитку до впровадження концепції сталого розвитку) та економічні (економічні відносини державних органів усіх рівнів, торговельних структур та інституційних посередників у сфері обміну інформацією та реалізації окремих інвестиційних проєктів до спільної розробки та реалізації стратегій економічного розвитку).

Процес управління взаємодією держави і бізнесу в сучасних умовах полягає у створенні сприятливих інституційних умов для державно-приватного співробітництва з урахуванням їх високої диференціації в різних соціально-економічних системах; відбір, оцінка, організація впровадження та розробка найбільш ефективних форм і технологій взаємодії суб'єктів державної та комерційної сфери; стимулювання та регулювання розвитку суб'єктів взаємодії у напрямі гармонізації їх економічних інтересів та посилення організаційного, фінансового, інформаційного та кадрового потенціалу для зміни якісних та кількісних характеристик і результатів взаємодії [1, с. 49].

Під механізмом взаємодії держави та бізнесу пропонується розуміти сукупність принципів і методів, економіко-правових форм і технологій, організаційних структур, у яких і за допомогою яких будуються міжгалузеві відносини, що проявляються у специфічних формах економічні відносини держави та економіки.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1. Стан відносин в системі взаємодії органів державної влади та бізнесу

Розглядаючи відносини взаємодії, необхідно визначити їх суб'єкти з точки зору вибору, волі та здібностей, з яких ця взаємодія відбувається. З точки зору органів регіональної влади такими суб'єктами є органи державної влади та місцевого самоврядування. Перш за все, це місцеві державні адміністрації, які відповідно до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» [52] здійснюють виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі. Відповідно до статті 13 до компетенції місцевих державних адміністрацій у межах і формах, визначених Конституцією та законами України, належить, зокрема, вирішення питань: соціально-економічного розвитку відповідних територій; управління майном, приватизація, сприяння розвитку підприємництва та реалізація державної політики; промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт і зв'язок; землекористування, природних ресурсів, охорони навколишнього середовища; зовнішньоекономічна діяльність; соціальний захист, зайнятість населення, праця та заробітна плата. Як бачимо, всі ці питання прямо чи опосередковано стосуються підприємців, МСП, бізнес-структур та їх залучення до вирішення соціально-економічних проблем регіону.

При цьому місцеві державні адміністрації у встановлених Конституцією та законами України межах здійснюють державний контроль у відповідних сферах за: збереженням і раціональним використанням державного майна; рівень фінансової дисципліни, бухгалтерського обліку та звітності, виконання державних контрактів і зобов'язань перед бюджетом, належне та своєчасне

відшкодування завданих державі збитків; використання та охорона земель, лісів, надр, вод, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів; охорона пам'яток, збереження житлового фонду; дотримання виробниками продукції стандартів, технічних умов та інших вимог щодо якості та сертифікації; дотримання санітарних і ветеринарних правил, збір, переробка та утилізація промислових, побутових та інших відходів, дотримання правил ландшафтного дизайну; дотримання законодавства про торгівлю, побут, транспорт, міське господарство, захист прав споживачів; дотримання законів про науку, мову, рекламу, освіту, культуру, охорону здоров'я, материнства і дитинства, сім'ю, молодь та неповнолітніх, соціальний захист населення, фізичну культуру і спорт; охорона праці та своєчасна і не нижче встановленого державою мінімального розміру заробітної плати; дотримання громадського порядку, правил технічної експлуатації транспорту та дорожнього руху; дотримання законодавства про державну таємницю та інформацію; дотримання законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи; про виконання договірних зобов'язань забудовників, діяльність яких пов'язана з участю фізичних осіб у будівництві багатоквартирних житлових будинків; здійснення інженерно-технічних заходів цивільного захисту (боротьба з надзвичайними ситуаціями) при будівництві будівель, споруд, розміщенні інших господарських об'єктів, інженерних і транспортних комунікаціях та стані захисних споруд цивільного захисту. Таким чином, місцеві державні адміністрації шляхом реалізації контрольної функції можуть сприяти розвитку підприємництва на ввіреній їм території або обмежувати цей розвиток.

Закон також окремо визначає повноваження місцевих державних адміністрацій щодо підприємництва. Місцеві державні адміністрації мають право звернутися до власника підприємства, установи, організації або уповноваженої ним особи з вмотивованою вимогою про притягнення їх керівників до відповідальності за порушення ними закону. Про результати перевірки власник або уповноважена ним особа в місячний строк зобов'язані

повідомити місцеву державну адміністрацію. Керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності зобов'язані у десятиденний строк надати необхідну інформацію на вимогу голови місцевої державної адміністрації в межах, встановлених законодавством. Місцеві державні адміністрації не втручаються в господарську діяльність підприємств, установ та організацій, крім випадків, визначених законом.

Відповідно до ст. 37, місцеві державні адміністрації взаємодіють з політичними партіями, громадськими, релігійними організаціями, професійними спілками та їх об'єднаннями, об'єднаннями роботодавців та їх об'єднаннями з метою забезпечення прав і свобод громадян, їхніх соціальних, економічних, екологічних, політичних, культурних та інші інтереси, враховувати загальнодержавні та місцеві інтереси, сприяти виконанню правових завдань і забезпечувати дотримання законних прав цих громадських об'єднань.

Місцеві державні адміністрації є сторонами соціального діалогу на територіальному рівні, сприяють розвитку соціального діалогу та проводять консультації з іншими сторонами соціального діалогу відповідно до закону. Громадяни звертаються до місцевих державних адміністрацій для вирішення питань, віднесених до відання місцевих державних адміністрацій. Тому місцеві державні адміністрації є тим потужним суб'єктом, який має повноваження від імені держави розвивати бізнес у регіоні, впливати на соціально-економічні процеси, здійснювати контрольню-регулюючу діяльність.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [53] повноваження від імені територіальної громади в селищах здійснюють сільські, селищні, міські ради. Згідно зі ст. 26, до їхньої виключної компетенції також належать питання, що стосуються ділового середовища. Зокрема, це: затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування; затвердження місцевого бюджету,

змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету; визначення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України; створення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди; прийняття рішення про місцеві запозичення; приймає рішення про перерахування коштів з кожного місцевого бюджету; рішення про надання пільг з місцевих податків і зборів та податків на майно відповідно до чинного законодавства; законне вирішення питань регулювання земельних відносин; Затвердження ставок податку на майно згідно з Податковим кодексом України тощо.

Економіка України представлена великими, середніми та малими компаніями та їх об'єднаннями. Більшість середнього та малого бізнесу в Україні зосереджено в Дніпропетровській, Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях та місті Києві. Найменші кількісні показники середнього та малого підприємництва мають Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області. За видами економічної діяльності пріоритетними сферами для малого та середнього підприємництва залишаються торгівля та послуги, питома вага яких становить понад 60% від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг). Значно нижчими є показники промисловості (25,3%), сільського господарства (7,5%) та будівництва (5,8%) [17].

Основним джерелом фінансування капітальних вкладень залишаються власні кошти підприємств і організацій, а також банківські та інші кредити. Перевага в структурі джерел фінансування капітальних вкладень за рахунок власних коштів підприємства ставить їх розвиток та інвестиційну діяльність у залежність від прибутковості. Найбільше значення фінансових доходів до оподаткування мали малі та середні підприємства таких галузей: сільське, лісове та рибне господарство; оптова та роздрібна торгівля; промисловість; операції з нерухомістю.

Як зазначається в національній доповіді, ключовими питаннями, що впливають на забезпечення сталого розвитку, є: органи державної влади

різних рівнів (сфера розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень); підприємницькі структури (сфера господарської діяльності та економічного розвитку); громадянське суспільство (зв'язки з громадськістю та самоорганізація, інститути громадянського суспільства); особа (сфера звичайного життя, повсякденні практики).

Тому наступним суб'єктом взаємодії «держава-господарство» є бізнес-асоціації, які є формою самоорганізації економіки, покликаною представляти інтереси підприємств та впливати на рішення органів влади щодо створення сприятливого середовища для підприємницької діяльності розвитку.

Серед цих асоціацій особливе місце посідає Торгово-промислова палата України. Відповідно до Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, що об'єднує юридичних осіб та громадян України, які також зареєстровані як підприємці на громадських засадах, а також їх об'єднання (близько 10 тис. суб'єктів господарювання всіх форм власності). Основним завданням Торгово-промислової палати є створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, сприяння всебічному розвитку науково-технічних і комерційних зв'язків між українськими підприємцями та їх іноземними партнерами, представництво інтересів її членів з економічних питань, як в Україні, так і за кордоном, ст. 3 закону серед завдань Палати також визначено взаємодію між суб'єктами підприємницької діяльності, координацію їх відносин з державою у формі її органів, ст. 4 зазначеного закону зазначено, що державні органи сприяють торгово-промисловим палатам у виконанні їхніх статутних обов'язків і що компетентні державні органи підтримують діяльність промислово-торговельних палат у межах своїх повноважень згідно законодавства [39, с. 106].

Якщо говорити про корпоративні структури, то йдеться про потужні корпоративні групи, які визначають сфери впливу та представляють свої інтереси шляхом прийняття необхідних законодавчих актів. На жаль, сьогодні в Україні можна побачити, що великий бізнес злився з владою, і ситуація не

змінюється, незважаючи на зміни у вищих рівнях влади, передвиборчі обіцянки, вимоги ЄС боротися з корупцією тощо. Мрія про розділення влади та бізнес залишається мрією.

У цьому контексті цікавим є досвід Японії, де обмеження після звільнення поширюються на колишніх урядовців у корпоративних структурах. Закон накладає жорсткі обмеження на працевлаштування колишніх урядовців у приватні компанії після їх звільнення з державних структур. Чинним державним службовцям після звільнення з посади заборонено працювати на підприємствах, діяльність яких збігається з діяльністю на державній службі. Для контролю за дотриманням нових обмежень в апараті уряду створено спеціальний комітет. Якщо він виявить порушення, зловмисник зобов'язаний сплатити штраф і може бути засуджений до позбавлення волі на строк до трьох років. У Німеччині підозрювали, що Герхард Шредер, будучи канцлером Бундестагу, відстоював інтереси «Газпрому». Це викликало дискусію про необхідність заборони держслужбовцям працювати в компаніях після їх звільнення. Кажуть, що такі заходи стають на заваді численним планам злиття політики та бізнесу, які часто стають причиною скандалів. Колишні впливові урядовці після відходу з державної служби часто отримують високі посади в приватних компаніях і відстоюють свої інтереси у владних коридорах.

Значну консолідуючу роль в українському суспільстві відіграє Український союз промисловців і підприємців (далі УСПП), який об'єднує понад сто громадських організацій та промислових асоціацій. УСПП активно співпрацює з новими громадськими ініціативами, які об'єднують бізнес-молодь, сучасних лідерів – Нова країна, реанімаційний пакет реформ тощо. Як і громадянське суспільство загалом, УСПП бачить свою роль у побудові ефективного партнерства з державними органами всіх рівнів, постійному контролю за їх діяльністю. Діяльність, громадський контроль, перевірка та моніторинг виконання своїх рішень, моніторинг та жорстке неприйняття можливих проявів корупції. У квітні 2015 року УСПП уклала меморандум про партнерство та співпрацю з Кабінетом Міністрів України. Сторони

погодилися, що найважливіші державні рішення в економічній сфері приймаються представниками реального сектора економіки з урахуванням досвіду та експертних пропозицій.

Підписано Меморандум з Державною фіскальною службою України, спрямований на забезпечення захисту законних прав та інтересів платників податків, покращення бізнес-клімату в країні та побудову партнерських відносин між владою та бізнесом. Створено постійно діючу Арбітражну комісію УСПП-ДФСУ для розгляду питань, що виникають у процесі адміністрування податків та підготовки проектів законодавчих актів щодо вдосконалення адміністрування податків і зборів.

Підписано угоди з Антимонопольним комітетом, НКРЕКП, Укресімбанком та більшістю облдержадміністрацій. Близько 50 представників УСПП входять до складу громадських рад та колегій центральних та регіональних органів виконавчої влади. Партнером УСПП є Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України, яка є постійно діючим дорадчим органом. Оскільки основою громадянського суспільства є власність у всіх її проявах і без власності неможлива економіка, суб'єктом взаємодії держави та бізнесу розглядаємо також громадянське суспільство (сферу громадської діяльності та самоорганізації, інститути громадянського суспільства). Громадянське суспільство можна розглядати як частину суспільства, де люди як громадяни – носії прав – зустрічаються для дискусій і діалогу з політичних питань.

2.2. Проблеми функціонування механізму взаємодії влади і бізнес-сектору на регіональному рівні

Практична важливість своєчасного та ефективного вирішення питань управління взаємодією держави та бізнесу безпосередньо відповідає успішному функціонуванню підприємницького сектору та, відповідно,

економічному розвитку країни в цілому (з огляду на ключову роль держави у формуванні інституційного середовища суб'єктів господарювання та вагомий внесок торговельних компаній у створення ВВП), а також з удосконаленням державного регулювання соціально-економічних процесів, у тому числі в питанні внутрішньої та зовнішньої взаємодії державних управлінських органів, а також із підвищенням спроможності держави як власника шляхом удосконалення інструментів його контролю.

В умовах відновлення української економіки важливого значення набуває стимулювання розвитку МСП у регіонах, що дає змогу досягти стратегічних цілей соціально-економічного розвитку як регіонів, так і країни в цілому: створення нових робочих місць (особливо важливих для неблагополучних регіонів), які сприяють зниженню соціальної напруги та досягненню соціальної стабільності в суспільстві; підвищення рівня доходів (а з ним і зростання показників добробуту та платоспроможності населення); Створення конкурентного середовища на місцевих ринках щодо пропозиції товарів і послуг, підвищення їх якості; поживавлення економічної діяльності в регіонах; збільшення надходження капіталу в регіональну (і національну) економіку; Впровадження інноваційних та енергозберігаючих технологій, розвиток «зеленої економіки», покращення місцевої екологічної ситуації; збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів; уповільнення трудової міграції за кордон активної частини населення працездатного віку; Збільшення середнього класу в суспільстві.

Слід зазначити, що сьогодні в Україні підприємництво не повною мірою виконує роль каталізатора соціально-економічного розвитку регіонів. Таким чином, статистичні спостереження показують, що роль малого підприємництва в основних параметрах розвитку регіонів нашої країни значно менша, ніж за кордоном. Так, за кількістю малих підприємств регіони України в середньому відстають від США у 93 рази, від Японії – у 7,7 рази, від Італії – у 4,7 рази; за часткою внеску малого бізнесу у ВВП Франції – у 5,6 рази, США – у 1,7 рази; за часткою зайнятих на малих підприємствах незначно

відрізняються від Японії – у 8,1 раза, від Італії – у 7,6 раза, від США та Франції – у 5,6 раза [37, с. 78-79].

Причини такої ситуації включають як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори. На думку експертів, негативні тенденції розвитку підприємництва в Україні зумовлені насамперед такими об'єктивними причинами, як звуження ємності внутрішнього ринку, низька купівельна спроможність населення та збільшення імпорту товарів, що є недостатній рівень захисту власності та майнових прав компаній, у тому числі через заходи, пов'язані з незаконним захопленням компаній, недосконалість чинного корпоративного та кримінального законодавства та судової системи щодо репресій, відсутність практики в імплементація міжнародних стандартів боротьби з незаконним поглинанням та активна участь ЗМІ у вирішенні проблеми незаконної конфіскації суб'єктів господарювання та їх майна, активів і персоналу.

Проблемою розвитку підприємництва є його вкрай низька конкурентоспроможність, що зумовлено незадовільним станом виробничої та соціальної інфраструктури, низьким рівнем адаптації робочої сили до сучасних умов, недостатньою державною підтримкою розвитку підприємництва, недостатньою інноваційною здатністю підприємництва. підприємств, низький рівень інновацій та інвестицій тощо.

У державній стратегії регіонального розвитку до 2020 року важлива роль відводиться розвитку бізнес-середовища та конкуренції на регіональних сировинних ринках. Ця директива передбачає: спрощення процедури створення та припинення товариства шляхом оптимізації ведення державних реєстрів, що містять інформацію про підприємства, забезпечення вільного та безперешкодного доступу до такої інформації, удосконалення процедури створення товариства, спрощення процедури добровільного припинення господарської діяльності, діяльність фізичної особи – підприємця за заявницьким принципом; удосконалення системи ліцензування та сфери ліцензування, процедур державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, зменшення кількості заходів державного нагляду (контролю);

створення умов для розвитку ефективного конкурентного середовища на регіональних товарних ринках, у тому числі шляхом сприяння розвитку ринкової інфраструктури таких ринків, усунення бар'єрів та стимулювання виходу на товарні ринки нових товаровиробників, підвищення ефективності державного регулювання монополістичних товарних ринків, мінімізація негативного впливу на економічну конкуренцію внаслідок антиконкурентних дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, удосконалення державної політики у сфері захисту економічної конкуренції; спрощення процесу та розширення сфери надання суб'єктам малого підприємництва державної фінансової підтримки, у тому числі мікрокредитів для відкриття та провадження підприємницької діяльності; проведення бізнес-тренінгів; забезпечення розвитку лізингових операцій з технічного переоснащення основних засобів підприємств; підтримка компаній, діяльність яких спрямована на підвищення енергоефективності в регіонах, збільшення частки енергії з відновлюваних джерел та альтернативних видів палива.

Консалтингова асоціація «Центр громадської експертизи» провела опитування експертів державного та приватного секторів, міжнародних організацій та проектів, а також опитування представників діючих бізнес-асоціацій. Практично всі експертні групи, які брали участь в опитуванні, серед основних викликів і проблем назвали: корупцію в різних формах і проявах; надмірне регулювання бізнесу та відсутність ефективної дерегуляції; відсутність доступу до фінансування для МСП.

Неефективність правового захисту також була важливою проблемою, яку так чи інакше розглядали всі експертні групи; комплексне податкове адміністрування; низький рівень корпоративної культури; необізнаність/недостатня кваліфікація підприємців; незначна роль торгових асоціацій; монополізація ринків і домінування великого бізнесу; відсутність узгодженої національної політики підтримки МСП. Крім того, багато експертів вказували на загальноекономічні проблеми України (зокрема, пов'язані з проведенням АТО, зниженням купівельної спроможності

громадян, макроекономічною нестабільністю, коливаннями курсу гривні), які суттєво перешкоджають розвитку МСП, але не обмежуються лише цим сектором економіки.

Більшість експертів визначають дерегуляцію та подолання корупції як головні пріоритети державної політики у сфері підтримки розвитку МСП. Крім того, серед основних напрямків державної політики були названі:

- визначення єдиного органу (агентства) з відповідним статусом і повноваженнями, відповідальним за розвиток МСП;
- фінансова підтримка, особливо позики, для МСП;
- оптимізація податкового законодавства;
- реформування судової системи, прокуратури та правоохоронної системи в цілому;
- створення інфраструктури підтримки МСП [16].

Безумовно, важливу роль у посиленні ролі МСП у розвитку регіонів відіграє ефективна державна політика підтримки підприємництва. Проте для ефективної підтримки підприємництва необхідно також вживати заходів безпосередньо на регіональному та місцевому рівнях, а саме:

- сприяти формуванню сприятливого бізнес-клімату;
- привести нормативно-правові акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування у відповідність із засадами державної регуляторної політики;
- розроблення механізму часткового погашення з місцевих бюджетів процентних ставок за кредитами, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва для реалізації інвестиційних проектів;
- робота зі створення привабливого інвестиційного клімату для активізації інвестиційних процесів за рахунок внутрішніх і зовнішніх ресурсів;
- проводити семінари та навчальні курси для всіх підприємців.

За оцінками Світового банку, який публікує щорічний звіт Doing Business, Україна у 2021 році посідає 64 місце зі 190 країн світу. Загальна оцінка враховує такі показники, як час і вартість відкриття нового бізнесу в

країні, отримання дозволів на будівництво та доступ до електромереж, процедури передачі права власності, захист прав міноритарних інвесторів, податкові ставки та час, витрачений на сплату податків, час та витрати на вирішення господарських спорів у суді тощо.

Світовий банк відзначив впровадження реформ в Україні в трьох із десяти сфер, які досліджувала Оцінка умов ведення бізнесу. Україна очолила десятку країн, які досягли найбільшого прогресу в покращенні умов ведення бізнесу. Близько 80% загального показника прогресу країни в оцінці умов ведення бізнесу досягнуто за рахунок спрощення реєстрації компаній.

Для продовження позитивної тенденції покращення бізнес-клімату та подальшого просування України в рейтингу Ease of Doing Business необхідно скоротити кількість днів для реєстрації компаній, кількість процедур та терміни отримання дозволів на будівництво та взяти заходи щодо значного скорочення кількості процедур та часу, необхідного для підключення до електромереж, а також гарантування кредиторам повернення більшої частини коштів у разі банкрутства боржника.

Найсерйозніші перешкоди розвитку компанії знаходяться не на рівні ринку, не в сфері управління компанією, а в сфері впливу держави на економічні процеси. На перше місце вийшли проблеми оподаткування, високі адміністративні перешкоди, корумпованість органів державної влади, політична та економічна нестабільність та нерозвиненість судової системи. Корупція, адміністративні перепони та бюрократія є головними перешкодами для інвестицій. Отже, подолання негативних моментів ситуації, що склалася, за допомогою ефективного управління взаємодією держави та бізнесу матиме значний позитивний вплив на стан комерційних підприємств та збільшить їх внесок у соціально-економічний розвиток країни в цілому.

У рамках цієї спрямованості цілеспрямоване управління взаємодією приватних і державних структур може створити необхідні умови для підвищення ефективності державного регулювання економічних процесів шляхом забезпечення функціонування зворотного зв'язку та своєчасного

виявлення реакції з боку економіки до бізнесу впливи держави, які проявляються у фінансових показниках, а також у суб'єктивних оцінках підприємців, що суттєво впливає на іміджеві аспекти діяльності держави. Крім того, сприяння розвитку партнерських відносин між зазначеними суб'єктами дозволяє використовувати системний нормативно-методичний підхід, що може підвищити якість регуляторних дій органів державного управління.

Основними факторами низької ефективності державного апарату є надмірне втручання держави в економічні процеси, неефективна організаційна структура державних компаній (у цьому випадку компанії-платники податків також виступають акціонерами), відсутність ефективної кадрової політики та недостатньо успішні державні менеджери.

У підсумку можна зробити висновок, що основні причини труднощів, що виникають при управлінні взаємодією державних і приватних організацій, можна класифікувати на чотири взаємопов'язані блоки:

- причини загального характеру, що відповідають суспільно-політичній ситуації в державі та нестабільності бізнес-середовища, недостатній досвід взаємовідносин приватних і державних структур на партнерських засадах, недостатній розвиток механізмів постійного діалогу на державному та регіональному рівнях, недостатній рівень розвитку ділових відносин на державному та регіональному рівнях, врахування зворотного зв'язку та негайна реалізація рішень;

- причини, пов'язані з особливостями державних структур і визначаються високим рівнем корумпованості посадових осіб, низькою мотивацією до розвитку співпраці з бізнесом та підвищення ефективності державних структур, недостатнім бюджетним забезпеченням зазначеної сфери діяльності, недостатнім рівнем професійних навичок для ведення діалогу з комерційними підприємствами через пошук перетину економічних інтересів, низьку ефективність організаційної структури державного апарату, прагнення держави розширити можливості впливу на приватний сектор тощо;

- причини, що зумовлені специфікою розвитку комерційних

підприємств в економіці, зокрема відсутність єдиної системи цінностей, що репрезентує всю сукупність підприємців, недостатня увага більшості компаній до питань корпоративної соціальної відповідальності, незавершеність формування клас професійних менеджерів, а також особливості динамічних трансформацій різних секторів, галузей і сфер господарської діяльності, що зумовлюють суттєву диференціацію підходів до побудови взаємовідносин з органами державної влади;

– причини інституційного характеру, у тому числі відсутність нормативно-правової галузі, яка регулює весь спектр відносин між державою та приватними суб'єктами господарювання в умовах ринкової економіки, недостатня кількість організаційних структур, які виконують функцію посередника у проведенні діалог між державою та фірмами, а також незначне сприяння інституційному середовищу для розвитку цієї взаємодії на мезорівні та суперечності між формальними та неформальними інститутами в економічній системі [34, 134].

Вихід із ситуації, що склалася, можливий за умови знаходження управлінських рішень, які відображають баланс приватних і суспільних інтересів, що досягається шляхом організації співпраці представників державного та комерційного секторів у розробці та реалізації стратегій економічних реформ для соціоекономічний розвиток систем різних ієрархічних рівнів, пов'язаний з інституціоналізацією ефективних механізмів взаємодії.

Як показовий приклад визначення балансу між приватними та суспільними інтересами (виразником яких є держава в демократичному суспільстві) можна навести намагання досягти мінімально необхідної кількості ліцензованих видів діяльності, достатньої для забезпечення безпеки споживачів, але високий адміністративний тягар для зменшення бар'єри входу на ринок для компаній. Ще один приклад – тема зниження податків, яку регулярно порушують вітчизняні підприємці.

Висновки до розділу 2

1. Ефективність взаємодії держави та економіки визначається якісними та кількісними характеристиками сектору економіки, держави, а також специфікою прямих і зворотних зв'язків між ними, що складаються під впливом регулювання та саморегулювання. Тобто суб'єктами лідерства щодо системи взаємодії влади та бізнесу та її складових можуть виступати представники влади та бізнесу та їх інституційні посередники.

2. За підсумками 2016 року кількісні показники середнього та малого підприємництва на 10 тис. населення наявного населення України зменшилися з 4 до 3,5 одиниць для середнього бізнесу та з 75 до 71 одиниць для малого бізнесу порівняно з 2012 роком, на основі на 10 тис. осіб наявного населення України. Слід зазначити, що сьогодні в Україні підприємництво не повною мірою виконує роль каталізатора соціально-економічного розвитку регіонів. Таким чином, статистичні спостереження показують, що роль малого підприємництва в основних параметрах розвитку регіонів нашої країни значно менша, ніж за кордоном. Так, за кількістю малих підприємств регіони України в середньому відстають від США у 93 рази, від Японії – у 7,7 рази, від Італії – у 4,7 рази; за часткою внеску малого бізнесу у ВВП Франції – у 5,6 рази, США – у 1,7 рази; за часткою зайнятих на малих підприємствах незначно відрізняються від Японії – у 8,1 рази, від Італії – у 7,6 рази, від США та Франції – у 5,6 рази.

3. Визначено ключові напрями управлінської діяльності органів влади у взаємодії з комерційними підприємствами регіону: 1) створення сприятливого інституційного середовища мезоекономіки, стимулювання розвитку підприємництва, взаємодії державних і приватних структур; 2) вибір, апробація та реалізація найбільш ефективних форм взаємодії з підприємствами та організаціями в певних просторово локалізованих умовах, диференційованих за розміром підприємства, на основі оцінки відповідності потенціалу господарських одиниць цілям економічної системи регіону; 3)

регулярний моніторинг та оцінка ефективності взаємодії держави та економіки в цілому та дефрагментації за основними формами та напрямками для своєчасного коригування механізму управління.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

3.1. Використання управлінського потенціалу бізнес-сектору при прийнятті бюджетних рішень на рівні регіону

У сучасних вітчизняних умовах значну роль відіграє комплексне управління взаємодією регіональної влади та різних суб'єктів господарювання, що дозволяє зосередити зусилля та ресурси на пріоритетних напрямках розвитку регіональної економіки та досягти значних результатів співпраці. Практичні результати досліджуваного управлінського процесу значною мірою визначаються включенням приватних та громадських інтересів у бюджетний процес регіону, оскільки державні органи можуть реально реалізувати лише передбачені в бюджеті технології співпраці та партнерства (інакше обмежуючий фактор для їхньої реалізації обмежені ресурси). На жаль, дослідження ролі підприємництва в бюджетному процесі регіону не знайшло належного місця у вітчизняній науковій літературі. На цю тему можна відзначити лише окремі праці О. Тофанюка та І. Чалого [58, 59]. Однак, на нашу думку, цю проблему необхідно дослідити глибше.

Доцільність залучення суб'єктів господарювання та їх інституційних посередників до бюджетного процесу на регіональному рівні можна представити у вигляді двох основних мотиваторів:

- 1) можливість отримання коштів з обласного бюджету, особливо в рамках фінансування інвестиційних програм (на конкурсних засадах);
- 2) можливість впливу на відображення стратегічних пріоритетів розвитку підприємств і організацій у регіональних програмах і, відповідно, бюджеті територій.

Таке формулювання мотиваційних напрямків апелює до розглянутих

раніше приватних та інституційних цілей та різних стратегій управління взаємодією держави та економіки та пропонує можливість їх поєднання.

Для державних органів участь недержавних органів у бюджетному процесі в цільовому контексті пов'язана з підвищенням ефективності його реалізації за рахунок залучення потенціалу фахової громадськості та прозорості бюджетних процедур, а також з посилення податкової складової дохідної частини обласного бюджету з одного боку за рахунок зростання комерційних показників функціонування суб'єктів господарювання внаслідок покращення інституційного середовища провадження господарської діяльності та відповідного збільшення обсягів податку доходів та створення сприятливого середовища для демонтажу тіньових систем і переходу фінансових потоків у легітимний економічний простір – з іншого боку. Особливо це актуально для регіонів, де частка податкових надходжень до обласного бюджету досить велика.

Інший ліdersький напрямок взаємодії держави та бізнесу, який водночас відповідає узгодженню економічних інтересів суб'єктів співробітництва та специфіці формування регіональних бюджетів, відображає відмову держави від виконання надлишкових функцій і віднести їх до саморегулювальних організацій. Зараз цей процес реалізується в ряді галузей економіки. Зокрема, на рівні суб'єктів законодавчого процесу на державному рівні відмова у ліцензуванні будівельних компаній та передача відповідних повноважень саморегулювальним структурам через низьку ефективність державних структур у цій сфері обговорюється діяльністю, визнаною чиновниками будівельних організацій та громадських господарських об'єднань у зв'язку з таємницею державних нормативних повноважень.

Обмеженість і неоднозначність такого досвіду у вітчизняній практиці, неможливість імітації західних схем і технологій без певного інституційного пристосування, відсутність консолідованої позиції ділового світу (особливо з урахуванням різних інтересів компаній різного розміру) вимагають багатоваріантність механізмів функціонування саморегулювальних організацій

пошук економічно обґрунтованих, взаємовигідних рішень у рамках співпраці держави та бізнесу та відображення їх у бюджетному процесі регіону.

Під бюджетними процедурами області розуміють врегульовану нормами права діяльність органів місцевої влади, органів місцевого самоврядування та учасників бюджетної процедури щодо складання та розгляду проєктів бюджетів, проєктів бюджетів територіальних державних позабюджетних фондів, затвердження та виконання бюджетів, бюджетів державних територіальних позабюджетних фондів, а також контроль за їх виконанням. Участь компаній у бюджетному процесі особливо актуальна в сучасних умовах здійснення інвестиційного процесу, оскільки існуючі форми та методи залучення інвесторів по регіонах, зокрема пільгове оподаткування, гарантії, надання землі та надання інформації, безпосередньо пов'язані з до обласних бюджетів та відповідають світовій практиці.

Непрямі форми цього можуть бути використані в ряді регіонів, які відчують брак фінансових ресурсів для безпосередньої підтримки конкретних проєктів.

По-перше, звільнення від сплати місцевих податків і зборів до місцевого бюджету за певних умов.

По-друге – відстрочення сплати податків і рентних платежів.

По-третє, надання будівель і землі, якими муніципалітети мають право розпоряджатися.

По-четверте – видача гарантій від регіональної та місцевої влади.

Цікаво, що застосування різних моделей для розрахунку фінансових параметрів державно-приватних проєктів показує, що тимчасове відстрочення сплати податків приватним партнером може значно підвищити ефективність проєкту для всіх його зацікавлених сторін.

В регіонах України основними формами підтримки інвестора є:

- надання державних гарантій інвестиційних проєктів на конкурсних засадах;
- розміщення коштів обласного бюджету на конкурсних засадах для

фінансування інвестиційних проєктів;

- надання податкових пільг інвесторам;
- надання субсидій для компенсації частини витрат на сплату відсотків

за кредитами організаціям-учасникам для реалізації інвестиційних проєктів.

Ключову роль у забезпеченні практичної реалізації можливостей взаємодії органів державної влади та господарських організацій в економічній системі регіону, які можуть бути закріплені на нормативно-законодавчому рівні, відіграють підвищення прозорості бюджету та бюджетної процедури, який передбачає:

- чіткість ролі та функцій органів державного управління в бюджетній сфері;
- відкритість підготовки та виконання бюджету, а також бюджетної звітності;
- відкритий доступ населення та суб'єктів господарювання до інформації про бюджетний процес та бюджет області;
- наявність умов для участі державних і господарських органів у бюджетному процесі.

З точки зору компаній та організацій, прозорість обласного бюджету створює умови для його прикладного аналізу, що дає змогу побачити відповідність обласного бюджету потребам і пріоритетам розвитку компаній регіону, обсяги фінансування окремих галузей, вплив бюджетів на конкретні групи компаній, необхідні для свідомої інтеграції комерційних структур у стратегію розвитку регіону.

Аналіз характеристик регіональної бюджетної політики показав, що основна увага в ній зосереджена на реформуванні міждержавних відносин та посиленні ролі місцевого самоврядування в бюджетному процесі. Позитивно оцінюючи цей напрямок діяльності, слід звернути увагу на те, що недостатньо уваги приділяється переходу від процесу безпосереднього надання послуг місцевими органами до їх організації, тим самим посилюючи лідерські позиції влади. Проте, на думку деяких експертів, це може значно підвищити

ефективність витрачання бюджетних коштів та вивільнити частину ресурсів для пріоритетних напрямів фінансування та включає: визначення обсягу, якості та кількості послуг, необхідних населенню; залучення надавача послуг (на основі договору, шляхом встановлення пільг та пільг тощо); надання послуг бюджетного фінансування.

Разом з тим, сьогодні на державному рівні стоїть завдання розробити конкурентний механізм фінансування діяльності підприємств за рахунок бюджетних коштів та узагальнити досвід і аналіз практики надання послуг, раніше створених державними структурами, недержавні установи та приватні особи стають необхідними для забезпечення захисту прав та інтересів громадян через створення державними органами механізмів контролю у вигляді ліцензій, сертифікацій, запровадження єдиних державних стандартів усіх соціальних виплат, незалежно від форми власності.

Одним із ключових питань трансформації економічного механізму надання соціальних послуг є реалізація стратегічно продуманого процесу роздержавлення цієї сфери, що дозволить перерозподілити відповідальність та перевести цей вид діяльності в ринкову систему в найбільшій відповідній формі. Формування концепції розвитку сфери соціальних послуг потребує чіткого визначення необхідності, доцільності та меж роздержавлення сфери соціальних послуг; оцінки ризиків реструктуризації даної сфери; забезпечення конфіденційності збору фінансової інформації про потенційних користувачів соціальних послуг; розширення можливостей громадян та організацій при виборі постачальників послуг у процесі приватизації сфери соціальних послуг; диверсифікація форм надання послуг шляхом активного залучення недержавного сектору; використання механізмів трансформації державної власності, що забезпечують збереження функцій суспільства та запобігають комерціалізації соціальної сфери.

Значний інтерес у зв'язку з цілями та завданнями проведеного дослідження становить вивчення змісту регіональних цільових програм економічного спрямування у поєднанні з аналізом динаміки спрямування

бюджетних коштів на їх виконання, оскільки це цільові програми, органічно вписані в регіональні управлінські цикли, є одним із найефективніших інструментів реалізації середньо- та довгострокової регіональної соціально-економічної політики.

Форми, строки та напрями участі суб'єктів господарювання в бюджетному процесі значною мірою визначаються змістом роботи органів виконавчої та законодавчої влади регіонального рівня щодо складання, затвердження та виконання бюджету. На основі визначення цілей участі в бюджетному процесі та аналізу функцій і питань управління різними питаннями бюджетного процесу комерційні організації можуть визначати конкретні форми участі в бюджетному процесі, виходячи з порядку підготовки проекту. бюджету. Досягнення суттєвих результатів управлінського впливу на бюджетний процес суб'єктами господарювання можливе за умови систематичної участі суб'єктів господарювання у формуванні проектів бюджету та їх зв'язку з цим процесом на самих ранніх стадіях бюджетування.

Підхід до прийняття бюджетних рішень щодо залучення суб'єктів господарювання до бюджетного процесу на регіональному рівні наведено у додатку 3. Розробка цього підходу дозволила встановити відповідності між стадіями бюджетного процесу та можливими видами управлінської діяльності комерційних організацій у потенційних точках входу до процедур прийняття бюджетних рішень. Таким чином, при складанні бюджету суб'єкти господарювання взаємодіють переважно з органами виконавчої влади, визначають цілі та можливості участі у бюджетному процесі на основі оцінки актуальності пріоритетів бюджетної політики та стратегії підприємств на етапі бюджетування. розглядають в обласному законодавчому органі, беруть участь у громадських слуханнях, готують пропозиції для депутатів, співпрацюють зі спеціальними комітетами. Іншими словами, вибір формату впливу на бюджетні процеси значною мірою визначається наявністю ніш для участі недержавних суб'єктів у бюджетному процесі, контрольними цілями та контрольним потенціалом компаній, цільовою спрямованістю владних

структур для прийняття узгоджених з представниками бізнесу управлінських рішень.

Окрім бюджетної процедури доцільною є участь підприємств у формуванні чи коригуванні концепції економічної політики регіону, оскільки це документ, який формулює стратегічні цілі та пріоритети соціально-економічної політики та обґрунтовує державні органи, шляхи досягнення цих цілей, а також найважливіші завдання, які постають у певний період часу.

Таким чином, інтеграція потенціалу управління бізнесом у процес прийняття бюджетних рішень в економічній системі регіону створює умови для підвищення якості рішень на мезоекономічному рівні та зростання частки податків у дохідній частині обласного бюджету, яка інституціоналізована нормативно-правовими актами та за умови взаємної зацікавленості суб'єктів управління державного та приватного секторів, відповідно до певних алгоритмів прийняття рішень відповідно до регіональних управлінських циклів та процедур розробки програмного та стратегічного розвитку, формуються комплексні документи регіонального розвитку.

3.2. Інструменти державно-приватного партнерства в забезпеченні розвитку регіону

Особливу роль у механізмі саморегулювання взаємодії держави та бізнесу відіграє державно-приватне партнерство (розвиток якого пов'язаний з можливістю розподілу пакету повноважень власника). ДПП означає поєднання матеріальних і нематеріальних ресурсів суспільства (держави або місцевого самоврядування) та приватного сектору на довгостроковій та взаємовигідній основі для створення суспільних благ (покращення та розвитку територій, інфраструктури) або надання суспільних послуг (у сфері освіти, охорони здоров'я тощо).

Важливою ознакою партнерства є підтримання високого рівня

економічної активності та контролю за економічними процесами з боку держави, водночас інституційна трансформація традиційно покладених на державу функцій і сфер діяльності. До основних важелів державного регулювання та контролю в цій сфері належать: тарифна політика, контроль за безпекою та екологічністю, контроль за якістю обслуговування користувачів.

Такий підхід дає змогу поєднати переваги державного та приватного секторів, насамперед, шляхом інтеграції управлінського, організаційного та фінансового потенціалу корпоративних структур (що забезпечує мобільність, гнучкість та швидкість прийняття рішень, високу ефективність використання ресурсів, орієнтованих на інновації) у вирішенні громадських проблем організації, засновані на системі різноманітних економічних стимулів і мотиваційних механізмів. Тобто влада затверджує основні правила та моделює партнерство, щоб відображати їхні цілі, стратегії та нормативні вимоги, що фактично дає їм ще більше контролю, оскільки ДПП супроводжується ретельно складеним контрактом, що не завжди так. випадок при використанні внутрішнього керівництва та персоналу. На практиці партнерство будується як формалізована співпраця державних і приватних структур, створена спеціально для конкретних цілей, заснована на відповідній підготовчій роботі сторін і характеризується: задоволенням потреб державного сектору шляхом використання або запозичення приватним сектором ресурсів через участь у державно-приватному кооперативному ланцюжку створення вартості; тривалий термін дії партнерських угод (до 20 років і більше), формування під конкретний об'єкт, юридичне оформлення; специфічні форми фінансування проєкту: за рахунок приватних інвестицій, доповнених державним фінансуванням, або спільне інвестування кількох зацікавлених сторін; реалізація в конкурентному середовищі, коли існує конкуренція між кількома потенційними учасниками за кожне замовлення; специфічні форми розподілу функцій між партнерами: держава встановлює цілі проєкту з точки зору суспільних інтересів, визначає параметри вартості та якості, контролює виконання проєкту, а приватний партнер бере на себе операційну діяльність

на різних етапах проєкту – розвиток, фінансування, будівництво та експлуатація, управління, реалізація побутових послуг; розподіл ризиків між сторонами договору на основі відповідних домовленостей сторін.

У зв'язку з визначеними пріоритетами економічного розвитку України суттєва роль ДПП визначається його корисністю для суб'єктів та внеском в інноваційний розвиток та створення інноваційних моделей проєктного менеджменту та фінансування. З усіх форм і моделей ДПП останнім часом найбільше розвиваються концесійні договори, в яких: предметом концесії є державна (комунальна) власність і монопольна діяльність держави чи місцевого самоврядування; мета – задоволення суспільних потреб; характерна оборотність предмета договору і тривалий термін дії договору. Виключний монопольний характер прав, наданих концесіонеру (приватному партнеру) державою, полягає в тому, що в межах території або виду діяльності, на які він отримує виключне право, не допускається аналогічна діяльність третіх осіб, а також самої держави [6].

Існує три види концесій: концесії на існуючі об'єкти інфраструктури; концесія на будівництво або модернізацію об'єктів інфраструктури; передача об'єктів державної власності в управління приватній компанії. Багато країн СНД і колишнього соціалістичного табору мають своє концесійне законодавство і успішно реалізують відповідні проєкти на практиці. Подібні закони були видані в країнах СНД (Казахстан, Киргизстан, Молдова), країнах Балтії (Литва, Естонія) та сусідніх країнах (Угорщина, Болгарія тощо).

Особливо цікавим є досвід використання ДПП в Ірландії, яка за останні 10-15 років зробила значний економічний стрибок, в основному завдяки використанню різних моделей ДПП, про що свідчать дані щодо обсягу та частки залучених інвестицій. Приватний сектор утверджується на основі механізму державно-приватного партнерства.

Найпоширенішими моделями партнерства в Ірландії є:

– «планування, будівництво, управління» (ПБУ) – угоди між державним і приватним секторами щодо планування, будівництва та управління

об'єктами та інфраструктурою суспільного значення, за умови, що приватний сектор бере на себе відповідальність за управління та обслуговування об'єкта зберігається протягом заздалегідь встановленого періоду часу, після закінчення якого об'єкт передається державі. Будівництво об'єкта фінансуватиметься з державного бюджету.

– «проектування, будівництво, експлуатація, фінансування» (PBUF) – Угоди між державним і приватним секторами щодо проектування, будівництва, управління та фінансування об'єктів суспільного інтересу. Приватний підрядник проектує та будує об'єкт для задоволення потреб державного сектору та зберігає відповідальність за управління, обслуговування та фінансування об'єкта, засновуючи витрати на будівництво виключно на державних платежах.

– контракт концесії є ідентичним контрактам на проектування, будівництво, управління та фінансування, за винятком того, що підрядник приватного сектора відшкодовує вартість будівництва об'єкта шляхом збору платежів від прямих користувачів або через обробку платежів, або через державні субсидії.

Застосування західноєвропейського досвіду реалізації державно-приватних проєктів у практиці вітчизняного бізнесу з урахуванням специфіки інституційного середовища за умови формування дієвого механізму мотивації забезпечить багатоканальне фінансування соціально значущих об'єктів та об'єктів інфраструктури та ефективно вирішувати найгостріші проблеми в цих сферах.

Потенційно висока ефективність механізмів державно-приватного партнерства, накопичений досвід та значні інвестиційні потреби України в соціальній та інфраструктурній сферах реалізують реалізацію ДПП в регіонах країни, але вимагають розробки адаптивного інструментарію прийняття рішень у вказаній сфері діяльності. Фінансування проєктів розвитку вітчизняної муніципальної інфраструктури є пріоритетним напрямком діяльності низки кредитно-фінансових установ, але пов'язане із виконанням

ряду вимог. Зокрема, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) виділив 1,9 мільярда євро на проекти в понад 120 муніципальних одиницях до 2005 року. У той же час ЄБРР бере участь у проектах ДПП, коли вони вимагають довгострокового фінансування, забезпечуючи до 35% інвестицій в акціонерний капітал і пролонгуючи 15-річні кредити для покриття до 70% вартості проекту на основі амортизації до 3-4 років.

Банк також пропонує гарантії часткового ризику, кредитні та спеціальні гарантії та може підтримувати місцеву владу у підготовці тендерів та розробці концесійних договорів (у тому числі у формі безкоштовного фінансування). Фактори, які враховує ЄБРР при прийнятті рішень щодо фінансування проектів ДПП: прогностичні фінансові коефіцієнти та кредитоспроможність позичальника; чітка законодавча база, економічний та інноваційний вплив проекту на масштаби національної економіки, укладення концесійного договору за результатами відкритого та прозорого конкурсу.

Інші важливі фактори для муніципальних проектів ДПП: спільне розуміння цілей проекту державними та приватними партнерами; безпосередня активна участь муніципалітетів у реалізації проектів ДПП; важлива роль державного сектору в розробці законодавчої бази для муніципальних проектів, особливо коли йдеться про тарифи для користувачів.

У рамках перерахованих процедур особливе значення має оцінка потенціалу можливих партнерів взаємодії для розробки успішних моделей співпраці. У дослідженнях зарубіжних спеціалістів останніх років існує декілька підходів до оцінки характеристик суб'єктів державно-приватного партнерства. Перш за все, це:

- багатокритеріальний підхід до оцінки технічної реалізації проектів на основі минулого досвіду;
- підхід до вибору партнера для реалізації публічно-приватного проекту з точки зору сталого функціонування та розвитку (в рамках реалізації концепції сталого розвитку);
- поведінковий підхід до побудови партнерства, заснований на

демонстрації здатності та відданості потенційних співавторів будувати стабільні дружні стосунки з учасниками проекту під час реалізації. Це можна деталізувати в таких показниках, як відкритість, надійність, інноваційність, відданість, спільне прийняття рішень тощо.

Це призводить до необхідності поєднання існуючих підходів і методів у національних умовах, особливо з огляду на те, що перший підхід значною мірою базується на об'єктивних параметрах, але його практичні можливості в національній практиці обмежені недостатнім досвідом реалізації державно-приватних проектів та відповідну обмежену інформацію. Тоді як другий і третій підходи більше спираються на суб'єктивну оцінку кандидатами власного потенціалу (з певної точки зору) і можуть дати досить широку і не завжди адекватну оцінку реальної ситуації.

У зв'язку з цим на сучасному етапі розвитку механізму реалізації ДПП при реалізації інвестиційних проектів доцільно розробити інтегровану базу потенційних тем для співпраці, що охоплює різні аспекти діяльності організацій за списковим підходом. У цьому випадку подальше наповнення побудованих архівних модулів підвищує значущість вибору партнера для ДПП з часом.

При цьому важливо враховувати різні інтереси держави та бізнесу в рамках ДПП. Якщо державні структури більше зацікавлені в довгостроковій життєздатності проекту, то комерційні організації зацікавлені в забезпеченні довгострокового стабільного фінансування. Тому для компаній виникає необхідність розв'язувати багатокритеріальну задачу, в якій максимізуються показники комерційної ефективності проекту та мінімізуються тривалість реалізації проекту та плата за проект. У зв'язку з цим підхід до прийняття рішень про участь у реалізації публічно-приватного проекту має враховувати специфіку адміністративних одиниць обох секторів.

Зважаючи на те, що державно-приватне партнерство набуло активного розвитку в тих сферах, які традиційно належали до державного управління через їх слабку комерційну привабливість, стає зрозумілим, що владі

необхідно штучно покращувати організаційні та фінансові показники інвестиційних проєктів у соціально-інфраструктурна сфера з довгостроковою реалізацією та поверненням інвестицій для залучення приватних інвесторів. Для вирішення цієї проблеми доцільно використовувати такі методи: зниження інвестиційних ризиків у рамках державно-приватних проєктів; надання фінансових переваг приватним інвесторам.

У першому випадку можна надати приватним інвесторам гарантії щодо забезпечення мінімального потоку платежів протягом періоду, який забезпечить амортизацію інвестиційного проєкту та диверсифікацію ризиків між учасниками проєкту. Другий випадок стосується можливих податкових пільг (зокрема податкових пільг на початковий період найбільшої потреби в інвестиціях), які обмежують потреби приватного інвестора в ліквідності.

Відповідно до вищевикладеного можна зробити висновок, що визначення конкретних організаційних, фінансових та управлінських характеристик державно-приватних проєктів є обов'язковою умовою ефективності їх реалізації. Однак складність вирішення цього завдання вимагає різноманітних розрахунків, застосування економіко-математичного моделювання з використанням сучасних інформаційних технологій.

Висновки до розділу 3

Шляхи вдосконалення механізмів взаємодії держави та бізнесу з метою стимулювання регіонального розвитку визначені як інтеграція управлінського потенціалу підприємницького сектору в механізм прийняття бюджетних рішень в регіоні, відродження пріоритетних напрямів розвитку регіону з використанням механізму державно-приватного партнерства, удосконалення інформаційно-комунікаційного забезпечення механізму управління взаємодією держави та бізнесу та посилення ролі бізнес-організацій у механізмі взаємодії держави та бізнесу.

Активізація управління процесом взаємодії держави та економіки під час реалізації регіонального бюджетного порядку забезпечує підвищення його ефективності за рахунок використання потенціалу експертного середовища, підвищення прозорості бюджетного порядку та посилення податкової складової дохідна частина обласного бюджету. Запропоновано форми інтеграції економічного потенціалу в механізм бюджетного процесу регіону

Ми пропонуємо вдосконалений підхід до прийняття управлінських рішень у сфері взаємодії держави та бізнесу при реалізації проєктів у рамках різних моделей ДПП, який включає три етапи:

- 1) прийняття рішення про можливість і необхідність реалізації публічно-приватного проєкту на основі експертної оцінки сукупності критеріїв;
- 2) вибір форми реалізації проєкту та схеми фінансування відповідно до пріоритетів регіонального розвитку та інтересів комерційних підприємств;
- 3) Відбір проєктів на основі кількісної оцінки їх порівняльної ефективності та застосування комплексного підходу до відбору учасників проєкту (з урахуванням оцінки технічних характеристик, показників сталого розвитку та поведінкових аспектів).

ВИСНОВКИ

Отримані результати дозволяють сформулювати наступні узагальнення, висновки та рекомендації:

1. Взаємодія держави, економіки і суспільства полягає в тому, що держава – регулює і оживляє економіку, сприяє організації суспільства, економіка – формує можливості і визначає могутність держави, формує економічні інтереси суспільства, а суспільство – вдосконалює та «виховує» державу, визначає цілі та обмеження бізнесу. Процес управління взаємодією держави і бізнесу в сучасних умовах полягає у створенні сприятливих інституційних умов для державно-приватного співробітництва з урахуванням їх високої диференціації в різних соціально-економічних системах; відбір, оцінка, організація впровадження та розробка найбільш ефективних форм і технологій взаємодії суб'єктів державної та комерційної сфери; стимулювання та регулювання розвитку суб'єктів взаємодії у напрямі гармонізації їх економічних інтересів та зміцнення організаційного, фінансового, інформаційного, кадрового потенціалу для зміни якісних та кількісних характеристик і результатів взаємодії, визначення цільових показників взаємодії держави та компаній на різних рівнях ієрархії економічної системи є основою для розробки відповідної системи управління, завданням якої є забезпечення досягнення визначених цілей.

2. Взаємодія держави і підприємств як суб'єкта управління визначається якісними та кількісними характеристиками економічного сектору, держави, а також специфікою прямих і зворотних зв'язків між ними. Необхідно враховувати, що розвиток бізнесу відбувається з одного боку під впливом регулятивних впливів держави, інституційного середовища, з іншого – самоорганізація відбувається за законом; державні інституції трансформуються шляхом поєднання саморегуляції та соціально-економічних впливів; взаємодія держави та економіки (як сукупності зв'язків і відносин, за допомогою яких реалізується процес взаємодії державних та економічних

інститутів) піддається корпоративному та державному впливу. Основні принципи державно-корпоративної взаємодії пропонується поділити на три взаємопов'язані групи: організаційні та інституційні принципи, які безпосередньо пов'язані із сутністю процесу взаємодії; методичні та методичні засади управління державно-бізнес-взаємодією та принципи інформаційного забезпечення співпраці сторін. У центрі взаємодії має бути баланс інтересів держави та економіки, який дає змогу запуснути взаємні мотиваційні механізми співпраці та реалізувати на практиці поєднання регулювання та саморегулювання досліджуваних процесів.

3. Під механізмом взаємодії держави та бізнесу пропонується розуміти сукупність принципів і методів, економіко-правових форм і технологій, а також організаційних структур, у рамках яких будуються та проявляються міжгалузеві відносини. специфічні економічні відносини між державою та бізнесом. У складі загального механізму взаємодії держави та бізнесу пропонується виділяти спеціалізовані механізми, а саме правовий, фінансовий, господарсько-управлінський, організаційно-інфраструктурний та інформаційно-технічний. Доведено, що цілі державних організацій можуть бути реалізовані в рамках двох основних типів стратегій управління взаємодією: експертної консультації (при використанні потенціалу бізнесу для підвищення якості державного та місцевого управління) та стратегії делегування (у рамках державної функції делеговані суб'єктам господарювання). Стратегічні цілі управлінської взаємодії з боку суб'єктів господарювання поділяються на загальні інституційні цілі (зокрема покращення інвестиційного клімату, створення сприятливого середовища для ведення бізнесу через участь у законодавстві, розробка регіональних та галузевих стратегій, експертиза законопроектів, оцінка регуляторного впливу); покращення іміджу економіки серед органів влади та населення; зміцнення позицій вітчизняних компаній на міжнародному рівні) і приватних, відповідно до закупівель інформації, фінансового та організаційного управління, ресурсів, технологічних та інших преференцій і переваг для

економічних інтереси певних торгових компаній або їх груп.

4. Ефективність взаємодії держави та економіки визначається якісними та кількісними характеристиками бізнес-сектору, держави, а також специфікою прямих і зворотних зв'язків між ними, що формуються під впливом регулювання та саморегулювання. регулятивні процеси. На сьогоднішній день бізнес в Україні не повною мірою виконує роль каталізатора соціально-економічного розвитку регіонів. Більшість інституційних посередників у формі громадських об'єднань та об'єднань підприємців не в повній мірі виконують функції, покладені на них учасниками, що знижує їхній потенціал щодо консолідації інтересів бізнес-спільноти, формування сукупних пропозицій при взаємодії з державні структури на регіональному рівні.

Основні причини недостатньої ефективності взаємодії державних і приватних організацій в Україні поділяються на чотири взаємопов'язані блоки: загальні причини (відповідають суспільно-політичній ситуації в країні та нестабільності бізнес-середовища, недостатній досвід взаємовідносин). між приватними та державними структурами на партнерських засадах тощо); причини, пов'язані з особливостями державних структур (визначаються високим рівнем корумпованості чиновників, низькою мотивацією до розвитку співпраці з бізнесом та підвищення ефективності державних структур тощо); причини, виникнення яких визначається специфікою розвитку комерційних підприємств в економіці, та причини інституційного характеру, до яких відносяться залучення відповідної нормативно-правової сфери, несприятлива інституційна база тощо.

5. У результаті проведеного аналізу встановлено, що організаційно-правовий механізм державного регулювання розвитку ДПП в Україні працює, але має низку недоліків. Таким чином, загалом нормативно-правова база у сфері державно-приватного партнерства в Україні створена, але є дуже складною, багат шаровою та забюрократизованою, що в умовах високого рівня корупції створює ризики для ефективного використання цього механізму

для стимулювання регіонального розвитку.

6. У роботі запропоновано шляхи вдосконалення економіко-управлінських, інформаційно-комунікаційних, фінансових та організаційно-інфраструктурних механізмів взаємодії держави та бізнес-організацій.

7. Як один із напрямів удосконалення економіко-управлінського механізму взаємодії держави та підприємств запропоновано форми інтеграції управлінського потенціалу підприємств у бюджетний механізм прийняття рішень регіону. У рамках підвищення ефективності фінансового механізму взаємодії держави та бізнесу передбачено триетапний підхід до прийняття рішень у сфері взаємодії держави та бізнесу щодо реалізації проектів у рамках різних моделей державно-приватного партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айдянюк Н.О. Зарубіжний досвід стратегічного державно-приватного партнерства в інвестиційній сфері. *Інвестиції: практика та досвід* 2016. № 13. С. 49-53. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/13_2016/9.pdf (дата звернення 14.10.2022).
2. Баталов О.А., Валюшко І.В. Особливості застосування державно-приватного партнерства як механізму реалізації нової регіональної політики. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1239/> (дата звернення 19.10.2022).
3. Бержанір А.Л. Роль державно-приватного партнерства у соціально-економічному розвитку регіонів. *Вісник Хмельницького нац. ун-ту*. 2014. Т. 3. № 3. С. 54-56.
4. Белоусова О.С. Актуальні питання процесу оцінки ефективності та якості в системі державного управління України. *Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління»*, 2015. Випуск 2. С. 43-51.
5. Биковець В. Вплив громадських об'єднань підприємців на становлення і розвиток малого та середнього бізнесу в Україні: регіональний аспект. *Економіка та держава*. 2017. №4. С. 23-25.
6. Бойко О. Державно-приватне партнерство: світовий досвід та перспективи реалізації в Україні. URL: <http://www.interlegal.com.ua/cogrogate/?p=383> (дата звернення 21.09.2022).
7. Боковикова Ю.В. Взаємодія влади і бізнесу. *Теорія та практика державного управління*. 2016. №4(51). С. 41-49.
8. Болдирь Г.М. Моделі поведінки торгово-промислової палати як інформаційного агента в системі взаємодії бізнесу та влади. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 1(15). С. 39-43.
9. Васильєва О.І. Розвиток державно-приватного партнерства у сфері житлово-комунального господарства. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2012. Вип. 1. С. 37-48.
10. Велков В. Взаємодія влади та бізнесу на регіональному рівні: стан і

шляхи вдосконалення. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 2. С. 187-195.

11. Вінник О.М. Договірні відносини державно-приватного партнерства: проблеми правового регулювання. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2014. № 2 (14). С. 90-107.

12. Виллисов М.В. Государственно-частное партнерство: политико-правовой аспект. *Власть*. 2016. № 7. С.13-17.

13. Гладов А.В., Исупов А.М. Зарубежный опыт реализации государственно-частного партнерства: общая характеристика и организационно-институциональные основы. URL: <http://vestnik-samgu.samsu.ru/econ/2/GladovIsupov.pdf> (дата звернення 22.10.2022).

14. Головінов О. М. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 1. С. 47-51.

15. Гончаренко М.В., Сливченко Я.В. Розвиток підприємництва як фактор нарощення соціально-економічного потенціалу регіонів. *Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни* : зб. тез наук.-практ. конф. за міжнар. участю (в межах Другої щорічної науково-освітньої виставки «Публічне управління XXI», приуроченої до Всесвітнього дня науки), 26 листопада 2016 р. Харків : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2016. С. 127-133.

16. Данилишин Б.М. Аналіз регуляторного впливу при впровадженні Закону України «Про загальні засади розвитку державно-приватного партнерства в Україні». Департамент інвестиційної та інноваційної діяльності. URL: <http://www.me.gov.ua/control/publish/articl/system?> (дата звернення 03.10.2022).

17. Державна служба статистики України : офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 13.10.2022).

18. Державне управління та державна служба: словник-довідник / уклад. О.Ю. Оболенський. Київ : КНЕУ, 2005. 480 с.

19. Друкер П.Ф. Задачи менеджмента в XXI веке. Москва : Вильямс, 2004. 240 с.

20. Дутко Н.Г. Забезпечення державно-приватного партнерства на місцевому рівні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.04. Київ, 2014. 20 с.

21. Економіка від а до я: понятійно-термінологічний словник / О.В. Куроченко та ін. Київ : ДП «Видавн. дім «Персонал», 2008. 368 с.

22. Ємельянов В.М. Взаємодія між органами влади на регіональному та державному рівнях щодо розвитку бізнес-середовища. *Економіка та держава*. 2008. № 8. С.107-109.

23. Єрмілов С.Ф. Формування механізмів державно-приватного партнерства в науково-інноваційній сфері України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02. Запоріжжя, 2012. 20 с.

24. Єфименко Т. І. Державно-приватне партнерство в системі регулювання економіки : монографія. Київ, 2012. 371 с.

25. Зарубіжний досвід взаємодії держави з підприємницькими структурами та громадськими інституціями у сфері підтримки та розвитку культури / Аналітичні записки щодо проблем і подій суспільного розвитку Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://old.niss.gov.ua>. (дата звернення 29.09.2022).

26. Качала Т.М. Розвиток державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві регіону: проблеми та перспективи. *Формування ринкової економіки*. 2010. № 23. С. 217-223.

27. Квітка С.А. Вплив глобалізації на взаємодію бізнесу та держави в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 9-10 (11-12). С. 29-35.

28. Коваленко О.М. Механізми взаємодії держави та бізнес-структур в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02. Запоріжжя, 2012. 20 с.

29. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

30. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на

2021-2027 роки : Постанова КМУ від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-п#Text>. (дата звернення 23.10.2022).

31. Костусенко А.И. Механизм взаимодействия властных и предпринимательских структур в рыночной среде. *Проблемы современной экономики*. 2018. №2(30). С. 34-39.

39. Максименко Н.Д. Взаємодія держави та малого бізнесу в Україні. *Вісник НТУ «ХПІ»*. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. Харків : НТУ «ХПІ», 2014. № 69(1042). С. 105-109.

32. Мальський М. Практика функціонування бізнес-асоціацій в Європі: прикладний аспект. *Членство України в СОТ: перспективи для національного малого та середнього бізнесу* : матеріали II Міжнародної конференції. 2008. URL: www.wto.inform.org.ua/files/852.ppt (дата звернення 17.09.2022).

33. Мартякова О. В. Развитие взаимодействия державы, бизнеса и общества. *Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ*. 2011. Том 2. С. 458-464.

34. Медвідь В.Ю. Інституціоналізм взаємодії влади та бізнесу на регіональному рівні. *Сталий розвиток економіки*. 2014. №2. С. 131-135.

35. Мельник С.В., Тресвятська Т.А., Будьонна Л.В. Шляхи стимулювання соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу. URL: www.lir.lg.ua/shlahi.doc (дата звернення 17.09.2022).

36. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента / пер. с англ. Москва : Дело, 1992. 702 с.

37. Мерзлов И. Ю. Международный опыт развития государственно-частного партнерства в экономически развитых странах: институциональный аспект. *Вестник Республиканского центра повышения квалификации руководящих работников и специалистов лесопромышленного комплекса ГУО*. Серія: Экономика. 2018. № 3. С. 75-81.

38. Мікловда В.П. Регіональна стратегія розвитку підприємництва: Монографія. Ужгород : Карпати, 2006. 216 с.

39. Митник А.А. Цільові орієнтири та принципи взаємодії держави та бізнесу на регіональному рівні. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ – Магістр, 2016. Вип. 4 (51). С. 49-55.

40. Нарожний С.М. Механізми державного впливу на розвиток партнерських відносин з бізнес-структурами у інноваційній сфері. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2015. №1. С. 234-244.

41. Нарожний С.М. Організаційно-правовий механізм державного регулювання розвитку державно-приватного партнерства. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ – Магістр, 2015. Вип.4 (47). С. 241-248.

42. Нарожний С.М. Теоретичні засади організації державно-приватного партнерства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. №2. С. 67-75.

43. Нарожний С.М. Формування механізмів взаємодії держави та бізнесу на засадах державно-приватного партнерства. *Державне будівництво*. 2014. №2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/index.html> (дата звернення 17.09.2022).

44. Никитаева А.Ю. Система взаимодействия государства и бизнеса в региональной экономике: концептуальный подход и инструментальные составляющие. *Вестник Белорусского государственного экономического университета УО Бобруйский филиал*. 2016. Т. 4. № 3. С. 140-145.

45. Нуэль Гид Луарэт. Разработка программ типовых проектов ГЧП – 22 апреля 2020 г. URL: <http://lighthtd.yandex.net/yandbtm7fmode> (дата звернення 17.09.2022).

46. Оленцевич Н.В., Ковальова О.В. Державно-приватне партнерство у розвинених країнах світу: досвід для України. *Економічний аналіз*. 2015. Том 15. № 1. С. 134-143.

47. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 17.02.2016 року №183-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text> (дата звернення 17.09.2022).

48. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 1 липня 2010 року № 2404-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text> (дата звернення 11.09.2022).

49. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11 вересня 2003 року №1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15/ed20030911#Text> (дата звернення 10.09.2022).

50. Про концесії : Закон України від 16 липня 1999 року №997-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-14#Text> (дата звернення 10.09.2022).

51. Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг : Закон України від 14.12.1999 року №1286-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-14#Text> (дата звернення 10.09.2022).

52. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09 квітня 1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення 10.09.2022).

53. Про місцеве самоврядування в Україні : Закону України від 21 травня 1997 року №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97вр#Text> (дата звернення 14.09.2022).

54. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг : монографія / О. В. Берданова та ін.; за ред. Ю. П. Лебединського. Ужгород : Патент, 2019. 192 с.

55. Розбудова потенціалу бізнес-асоціацій в Україні: інструменти, успіхи, виклики. Федерація канадських муніципалітетів / Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2021. 67 с. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/PLEDDG_Business_Associations_Case_Study_UA.pdf (дата звернення 12.10.2022).

56. Сімсон О.Е. Правова модель приватно-публічного партнерства в інноваційній сфері : монографія. Харків : Право, 2014. 448 с.

57. Тараненко І.В., Охінько О.В. Державно-приватне партнерство в

інноваційній сфері: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. URL: www.old.duer.edu/res/files/2113/Taranenko.doc (дата звернення 30.09.2022).

58. Тофанюк О.В., Чалий І.Г. Застосування механізмів державно-приватного партнерства у бюджетному регулюванні регіонального розвитку. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. Харків, 2011. № 4 (16). С. 41-53.

59. Тофанюк О. В. Організаційно-економічне та бюджетне регулювання регіонального розвитку із застосуванням механізмів державноприватного партнерства. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. Харків, 2012. № 1 (17). С. 33-46.

60. Свеженцева Ю. Що таке партнерство і як його вимірювати: концептуальні та операційні аспекти соціального феномена. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2006. № 2. С. 133-148.

61. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової. Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. 776 с.

62. Сурмін Ю.П. Концепція системи взаємодії органів державної влади із суб'єктами громадянського суспільства. *Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні*: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2016 р.: у 2 т. / за заг. ред. О.Ю. Оболенського, В.М. Князева. Київ : Вид-во НАДУ, 2006. Т. 1. С. 346-350.

63. Філософський енциклопедичний словник / редкол. : В.І. Шинкарук (голова) та ін. НАН України, Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. VI, 742 с.

64. Чижиков Г.Д. Бізнес-асоціації в умовах інтеграції України в світове господарство : автореф. дис. ... докт. екон. наук : спец. 08.05.01. Донецьк, 2006. 40 с.

65. Шевченко Б.О. Державно-приватне партнерство: сутність, форми, умови функціонування. *Науковий вісник*. 2007. № 2 (39). С. 21-30.